

Vršnjačko nasilje i zlostavljanje

Program prevencije vršnjačkog zlostavljanja
“Za sigurno i poticajno okruženje u školama”

Nasilno ponašanje

- U svim ustanovama gdje su djeca postoji i nasilje i zlostavljanje – oduvijek.
- normalni dio odrastanja ili dječja (nespretna) igra?
- djeca ne znaju bolje, jer tek uče socijalne vještine i prve korake u međuljudskim odnosima – **zato ih treba poučavati i odgajati.**

Povodi i razlozi za nasilno ponašanje

- još ne znaju zrelije i umješnije riješiti **sukob**, posvađaju se, izvrijeđaju ili potuku.
- **Odmjeravaju** se u snazi i tjelesnoj spretnosti i moći, a kad se jednom uspostavi neformalna hijerarhija nju poštuju u odnosima
- **Agresivna** su - čim imaju osjećaj i najmanje ugroženosti reaguju agresivno

SUKOB

- Posljedica različitosti u mišljenjima, željama, opažanju, vjerovanjima, stavovima.
- ***SUKOB JE neizbježan i normalan, ni pozitivan ni negativan!!***
- Možemo ga rješavati nasilno i nenasilno.
- Djecu treba poučavati rješavanju sukoba, a ne ih izbjegavati/izgladivati ili djecu kудiti što su u sukobu

Zašto se dijete ponaša nasilno?

- **Odgovara na:**
 - neugodno iskustvo
 - ponašanje drugih koje doživljava kao neprijateljsko
- **Naučilo je agresivno rješavati problem ili sukob**
- **Nema dovoljno razvijene vještine upravljanja ljutnjom na primjeren način**
- **Prolazi kroz teško razdoblje i to pokazuje kroz agresivnost**
- **Bilo je traumatizirano, nezaštićeno i izgubilo je povjerenje da će ga odrasli zaštititi**

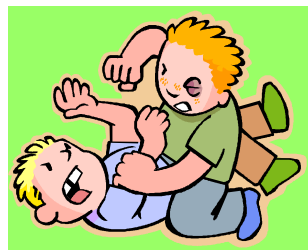
- Uzroci nasilnog ponašanja su mnogobrojni i nećemo na ovom mjestu detaljnije ulaziti u njih.
 - Nijedno od ovih ponašanja nije poželjno i
- svako traži posebnu vrstu podrške djeci kako bi razvila zrelije oblike ponašanja.

Zlostavljanje

Zlostavljanje JE...

- **Oblik agresivnog ponašanja** (jednog djeteta ili grupe)
- **Namjerno i svjesno i smišljeno** (povrjeđuju, zastrašuju, ponižavaju, izoliraju)
- **Traje duže vrijeme i događa se često** (2-3 puta mjesečno i češće)
- **Usmjereno je na isto dijete**
- **Djeca koja zlostavljaju to čine bez ikakvog stvarnog razloga, osim jer vide da je drugo dijete laka meta.**
- **Nesrazmjer snaga** (onaj koji zlostavlja je jači, agresivniji, hrabriji i samopouzdaniji od onog koji trpi)
- **Teži uspostavi odnosa MOĆ : BESPOMOĆNOST**
- **Vidljivo uživanje u nadmoći onog koji zlostavlja i osjećaj poniženosti onog koji trpi**

*Udaranje
Guranje
Rušenje
Otimanje stvari
Uništavanje stvari*

Fizičko

*Pogrdna imena
Ruganje
Omalovažavanje
Vrijeđanje
Dobacivanje*

Verbalno

ZLOSTAVLJANJE

(vrste)

Socijalno

*Ogovaranje
Izbjegavanje
Ignoriranje
Izoliranje
Širenje laži
Širenje glasina*

Psihološko

*Prijeteći pogledi, grimase, ismijavanje
Neželjeni dodiri
Primjedbe seksualne prirode
Uhođenje
Prijetnje
Iznuđivanje
ucjenjivanje*

... i elektroničko

- Putem mobitela i SMS poruka
- E-mailom
- Na blogovima, “sobama za čavrljanje” (chat rooms), forumima
- Socijalizacijskim mrežama (FB i sl.)
- Ogovaranje, širenje lažnih glasina, verbalno nasilje, izrugivanje
- Teže, jer brzo dolazi do velikog broja ljudi – u javnost

Zlostavljanje

- U pravilu počinje tako da dijete koje je sklono zlostavljanju naciija neko drugo dijete koje se ne zna ili ne može obraniti, a nema nikoga tko bi mu pomogao.
- Nastavit će se ako djeca koja zlostavljaju imaju vrlo malo suosjećanja ili ga uopće nemaju za dijete koje povrjeđuju (a to nije rijetko) i posebno ako u tome uživaju, a **nitko ih ne zaustavi**.
- ***Ustanoviti koje dijete zlostavlja nije lak zadatak*** - u pravilu se događa bez prisutnosti odraslih, a druga djeca oklijevaju reći što se događa.
- **Program je usmjeren na zlostavljanje** (jer ima dugoročne posljedice) – reagiramo na svaki nasilni postupak

Posljedice

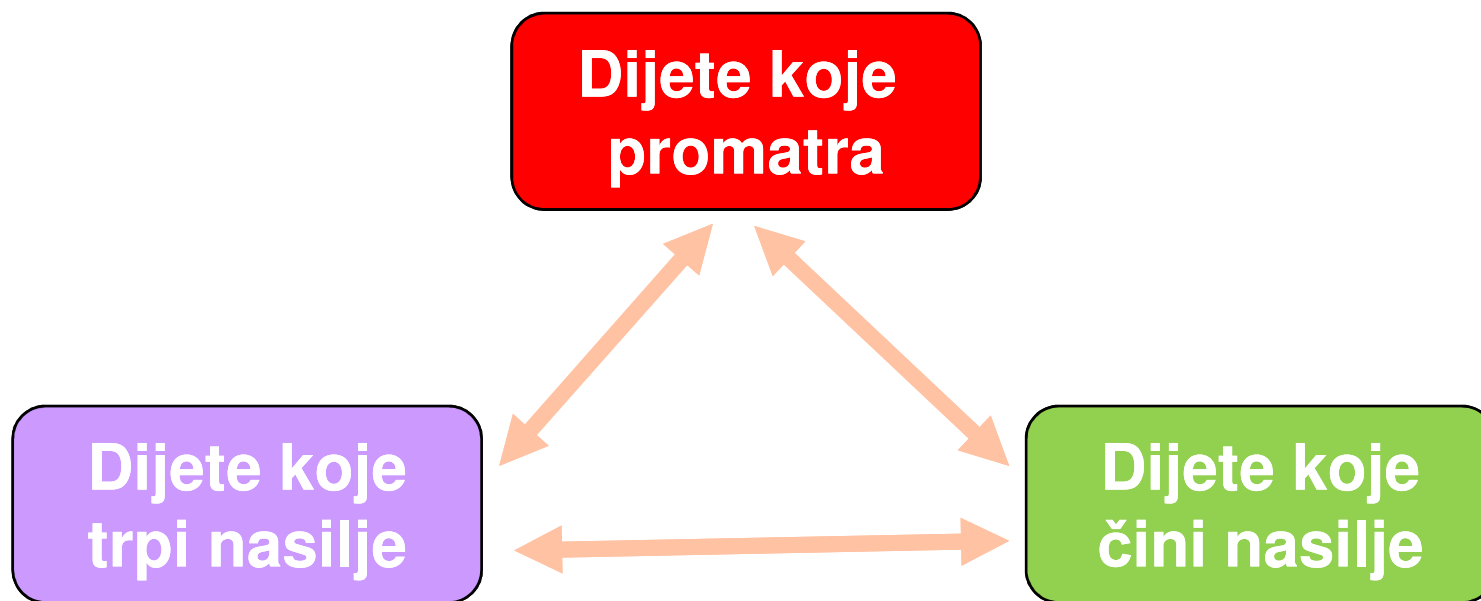
- *Za one koji zlostavljaju:*
- *Skloniji su postati agresivne odrasle osobe.*
- *Nemaju prisne i iskrene prijatelje i ne znaju ih graditi*
- *Češće od svojih vršnjaka su sudski kažnjavani.*
- *Do 24. godine:*
 - *60% onih koji su zlostavljali – osuđeno za prekršajna ili krivična djela*
 - *40% – osuđeno i više puta*
- *Sklonija uzimanju droga i alkohola od vršnjaka*
- *Za one koji trpe:*
- *Smanjeno samopoštovanje i u odrasloj dobi*

Očekivani rezultati preventivnih programa

- Najuspješniji programi u svijetu – 50% smanjenja zlostavljačkih postupaka
- (Naš program: broj djece koja trpe zlostavljanje smanjeno za $\frac{1}{2}$, a one koja zlostavljaju za $\frac{2}{3}$)
- Uvijek će biti nasilnog ponašanja u školi – pitanje je reagiramo li na njega i kako

Naš program počinje sa

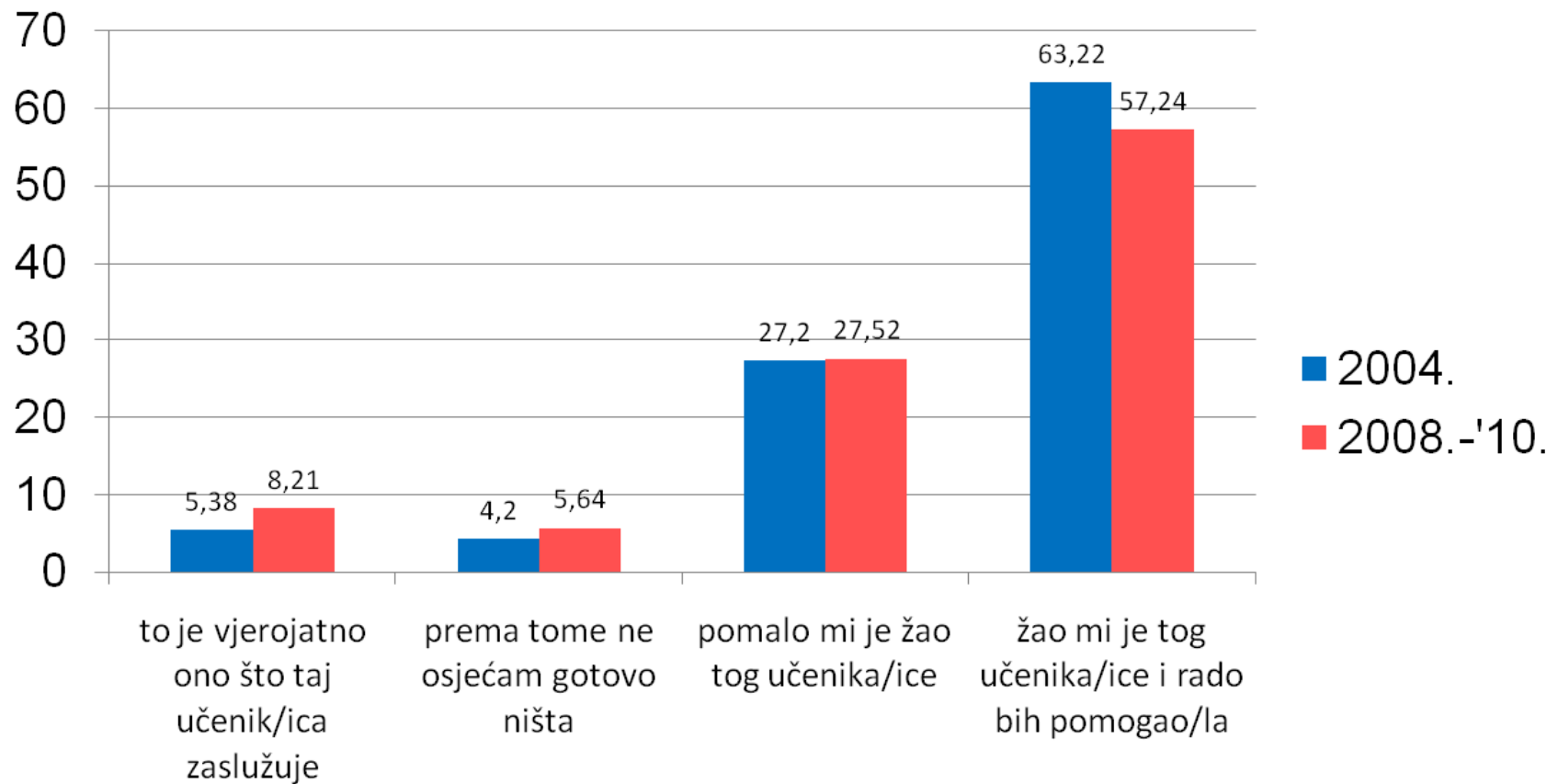
- Snimanjem stupnja nasilja u svakom odjelu
- Uspostavljanjem:
- Vrijednosti
- Pravila
- Posljedica
- ... u svakom odjelu

Zlostavljanje se u pravilu događa u prisutnosti druge djece. Što ti promatrači čine?

- Najčešće samo stoje i gledaju. To može prouzročiti da dijete koje zlostavlja pomisli da nitko nema ništa protiv toga što ono radi.
- Nekad ohrabruju dijete ili djecu koja zlostavljaju navijajući, a ponekad i pridružujući se ismijavajući dijete koje trpi
- Rijetko se netko oglasi govoreći da to nije fer i da treba prestati
- Vrlo rijetko netko ode učitelju da mu kaže što se događa

Kako se djeca osjećaju kad vide nasilje?

Što mogu napraviti promatrači?

- poučiti ih kad je sigurno intervenirati i na koje načine:
- Dojava odraslima o nasilju nije tužakanje nego čuvanje dogovorenih vrijednosti i pravila
- Izraziti neslaganje – "Nismo se tako dogovorili i to nije u skladu s našim vrijednostima!" ili da se odbije zabavljati gledanjem nasilja. Otići s mjesta događaja bolje je nego stajati i promatrati ga
- Pomoći u rješavanju sukoba kad se on pojavi. Sukobi nekad mogu prerasti u zlostavljanje.
- Ponuditi utjehu i podršku djetetu koje je trpjelo zlostavljanje, npr. - da mu priđu i kažu da to nije zaslužio i da im je žao, tako da sjednu pored njega ili ga pozovu u igru ili da se zajedno vraćaju kući.
- Mirno razgovarati s djetetom koje je sklono zlostavljanju dan dva nakon što se situacija smiri i reći da takvo postupanje nije u redu, da na taj način možda dobiva udivljenje drugih, ali gubi prisnost i iskrenost, razgovor o tome što ga tjera da bude nasilno – naprosto prijateljski razgovor.

Dijete koje trpi

- **Bilo** koje dijete može postati žrtva.
- Na žalost ona djeca koja trpe često misle da je to zbog toga što s njima nešto nije u redu ili je neka njihova osobina neprihvatljiva.
- **To nije istina i**
- važno je da svi i roditelji i druga djeca i učitelji to jasno kažu djetetu.

OBIJEŽJA DJETETA KOJE TRPI

- Plašljivo, tiho, nesigurno
- Povučeno
- Oprezno, osjetljivo
- Reagira plačem i povlačenjem
- Ima manjak samopoštovanja
- Ima malo prijatelja ili ih uopće nema
- Malo se tko s njim druži
- Previše zaštićeno od svojih roditelja
- Nije agresivno (osim rijetkih)
- Ne znaju zastupati sebe
- Slabo usvajaju socijalne vještine
- Dječaci su često (ali ne uvijek) tjelesno slabiji

Posljedice zlostavljanja na dijete koje trpi

- **Nesretno dijete**
- **Strah i tjeskoba** (veća potištenost u odnosu na vršnjake)
- **Nisko samopoštovanje – i uzrok i posljedica** (ostaje i u ranim mladenačkim godinama) - počinju misliti o sebi kao glupima, promašenima i neprivlačnima
- **Izbjegavaju školu i druženja** (20% djece izostaje iz škole)
- **Glavobolje, bolovi u trbuhu** (22% simptome tjelesne bolesti)
- S vremenom se počinju **osjećati odgovornima za zlostavljanje** (“mora da nešto ne valja sa mnom kada me se zlostavlja”).
- **Problemi s koncentracijom** (29%)
- **Problemi sa spavanjem** (20%)
- Poneki **pokušaju samoubojstvo**, rijetko **ubojstvo**

Djeca koja trpe nerado govore o tome drugima

- U Hrvatskoj govore više nego u drugim europskim zemljama
- 28% djece ne kaže nikome i ne traži pomoć
- Djeca razredne nastave i 8. razreda govore najviše – raste svijest da zlostavljanje nije u redu

Teškoće:

- Sram od poniženosti
- Osjećaj krivice i zasluženosti zlostavljanja
- Strah od odmazde
- Nepovjerenje u odrasle i njihovu spremnost da zaustave nasilje
- Strah od pokude odraslih

Zbog svega toga dijete koje trpi zlostavljanje treba pomoć odraslih i to dvojaku:

- da odrasli nadziru kako do nasilja ne bi došlo, ali i
- da im daju podršku u izgradnji samopoštovanja i usvajanja vještina zastupanja sebe.
- (pretjerano zaštićivanje i vidljivo pomaganje čini situaciju gorom i ne podržava zdravi razvoj)

Ne pomaže

- Dijete koje te zlostavlja ima problem, a ne ti.
- Moraš naučiti nositi se s tim; Ne uzimaj to k srcu; Moraš očvrsnuti = "šuti i trpi" (i svijet je gadno mjesto)
- Ne obraćaj pažnju, ignoriraj
- Vrati milo za drago
- Ne brini ja ću te čuvati, samo ti meni reci.

Pomaže

- pitajte i ustanovite što se točno zbiva i kako se dijete nosi i osjeća s tim
- Provjerite što dijete može napraviti za sebe:
- Reći: “Makni se! Prestani! Dosadan si!” i otići – vježbati ako treba
- Raspravite s djetetom: koja mjesta izbjegavati, s kim biti pod odmorom, putem iz škole, gdje se skloniti
- Aktivirajte drugu djecu (bolji treneri od nas) i prirodija, manje uočljiva podrška
- Ohrabrite ga da vam kaže svaki put kad se nasilje dogodi
- Uvjerite ga u povjerljivost razgovora
- Nemojte se uzrujati i preplaviti emocijama, jer će mu biti krivo što vam je rekao i umanjivat će slučaj

Dijete koje zlostavlja

- U pravilu dobije ljutnju, prodiru, kaznu = nadmoć odraslih
- A treba
- suosjećanje,
- jasna pravila i granice i
- podršku u razvoju odgovornosti za vlastito ponašanje (posljedice)

OBILJEŽJA DJETETA KOJE ZLOSTAVLJA

PONAŠANJE:

- agresivno
- drsko ili u otporu prema odraslima
- sklonost kršenju pravila
- opravdava svoje ponašanje
- hvali se kad pobjedi
- loš gubitnik u natjecanjima
- nestrpljivi, lako planu

OSJEĆAJI:

- neprijateljstvo prema okolini
- manjak empatije
- pozitivna slika o sebi

POTREBA:

- da se osjeća moćno
- da ima kontrolu
- za koristi (materijalnom)

TJELESNI IZGLED:

- dječaci - tjelesno jači
- prosječno ili malo ispodprosječno omiljeno

Faktori
rizika za
nasilno
ponašanje

VRŠNJACI:
popuštaju kočnice
smanjuju
odgovornost
model ponašanja

ŠKOLA:
nedovoljan nadzor
nema/neprijmjerena
intervencija
hladna klima u školi
neprihvaćajuća za sve
niski standardi
međusobnog ponašanja

OSOBI NE DJETETA:
temperamentno
impulzivno
želja za moći i kontrolom
neprijateljstvo prema okolini
smanjena empatija
dječaci – fizički jači

MEDIJI:
često i
dugotrajno
gledanje nasilja

OBITELJ – STIL ODGOJA:
nedostatak topline (rano djetinjstvo)
nedostatak suosjećanja (za potrebe)
popustljivi roditelji (nema granica)
slab nadzor
roditelji prihvaćaju agresivno
ponašanje
roditelji tjelesno kažnjavaju

Ne pomaže

- Zgražati se, držati prodike, kažnjavati
- Pokazati svoju nadmoć – samo učvršćuje uvjerenje da je važno biti nadmoćan
- U uzrocima zlostavljačkog ponašanja tražiti opravdanja za dijete (važno je razumjeti kako i zašto, ali ne i opravdati)
- Tražiti ispriku
- “Miriti” dijete koje zlostavlja s djetetom koje trpi
- Nemojte očekivati promjenu ponašanja odmah i stubokom – učenje prosocijalnog ponašanja je proces

Pomaže

- Držati dijete odgovornim za svoje ponašanje (ne roditelje, druge ...)
- Ne pristati na njegove interpretacije i umanjivanja (“Samo sam ga malo htio prestrašiti”, “Šalio sam se”)
- Jasno izreći školske/odjelne/osobne vrijednosti i zahtijevati da se to ponašanje više ne ponovi
- Jasno dati do znanja da ćete motriti njegovo ponašanje

Algoritam protiv zlostavljanja

- Raditi s njima na kontroli vlastite impulzivnosti i razvoju suosjećanja,
 - to se ne može bez suosjećanja s njima,
 - treba im postaviti jasne i pravedne granice
 - i pokazivati im da je svijet, ako poštujemo te granice, sigurno i prijateljsko mjesto.
-
- Kako će povjerovati da je svijet takvo mjesto ako im ne omogućimo takvo iskustvo?

PROMATRAČI

svi – djeca i odrasli

NE REGIRATI = SUGLASITI SE
*ne pomoći ni žrtvi ni nasilniku
ni ozračju u kojem živimo*

PROMATRAČI (svjedoci)

Većina ne odgovara na nasilje.

ODRASLI

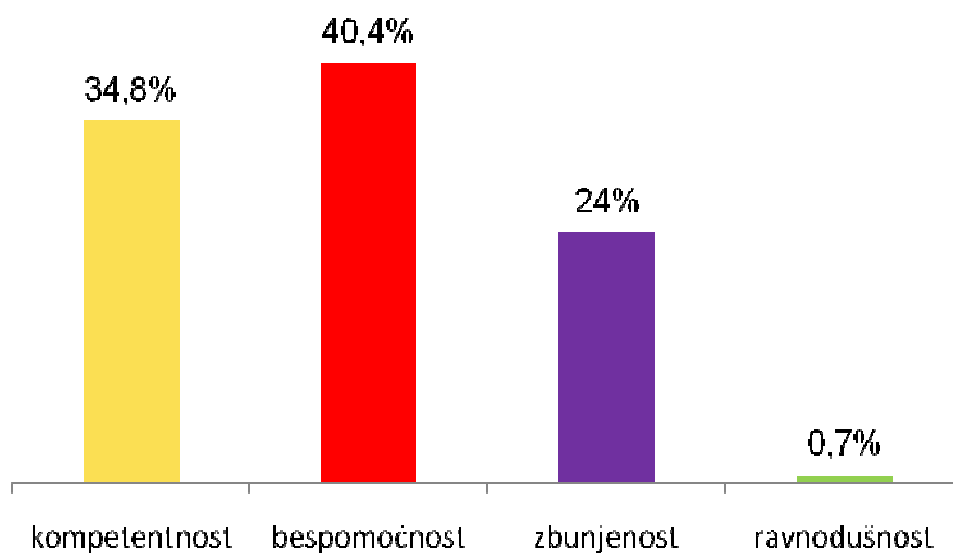
Različiti obrambeni mehanizmi

TIPIČNI OBRAMBENI MEHANIZMI - KOČNICE ODRASLIH:

- **Poricanje:**
“Mi taj problem u školi nemamo!”
- **Umanjivanje:**
“Nazivanje pogrdnim imenima i ruganje normalno je i uobičajeno ponašanje u dječjoj dobi.”
- **Racionaliziranje:**
“Djeca se trebaju naučiti izboriti za sebe.”
- **Opravađavanje:**
“Kad bi bilo manje učenika u razredu, mogli bismo nešto učiniti protiv nasilja.”
- **Okrivljavanje:**
“Roditelji ne preuzimaju odgovornost za ponašanja svoje djece”
- **Izbjegavanje:**
“Nasiljem se trebaju baviti stručni suradnici, CZSS, policija... Ja sam samo učitelj.”

**Ovi obrambeni stavovi
omogućavaju nastavak (pa i porast)
nasilja.**

Kako učitelj percipira vlastitu kompetentnost u nošenju s vršnjačkim zlostavljanjem?

Kad odrasli ne mogu ili ne žele zaštititi djecu od nasilja ili kad nema posljedica, *djeca*:

- **OKRIVLJAVAJU**
- **ŠTITE ZLOSTAVLJAČA** (jer tako štite sebe)
- **SKRIVAJU PROBLEM**
- **IGNORIRAJU**
- **POTISKUJU OSJEĆAJE** (ljutnju, strah, frustraciju, krivnju)
- **ZAKLJUČUJU DA JE ZLOSTAVLJANJE U REDU**
- **DJECA KOJA TRPE ZAKLJUČUJU:**
 - DA SU BEZVRIJEDNI
 - DA ZAVRIJEĐUJU ZLOSTAVLJANJE

1. Odmah zaustaviti nasilje

kratkotrajna intervencija

2. Prevencija nasilja

dugotrajan proces - rad sa svim učenicima - odgoj

